

ŠTO NOVO DONOSI POMORSKI ZAKONIK U ODNOSU NA SUSTAV STVARNOPRAVNIH JAMSTAVA NA BRODU

Mr. Dorotea Ćorić

UDK 347.798
stručni rad
primljeno (received):
studeni (November) 1993.

U radu se analiziraju odredbe Pomorskog zakonika Republike Hrvatske, koje se odnose na sustav stvarnopravnih jamstava na brodu.

Navode se i obrazlažu osnovne promjene glede teksta Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

Autorica zaključuje da je većina nužnih i korisnih poboljšanja učinjena samo u odnosu na pomorsku hipoteku, dok je sustav pomorskih privilegija ostao nepromijenjen.

1. UVODNE NAPOMENE

Svakodnevna praksa nam pokazuje da se novčana sredstva za kupnju i gradnju modernog opremljenih plovniha jedinica nabavljaju podizanjem dugoročnih kredita.

Razlozi ovakvoj praksi su, u prvome redu, ograničene financijske mogućnosti pojedinaca i organizacija. Pored toga, ulaganje vlastitih sredstava nije uvijek racionalno rješenje, s obzirom na prednosti koje pruža bankarski kredit.

Međutim, svako dugoročno kreditiranje po prirodi ovog posla ne može se zasnivati samo na povjerenju vjerovnika u financijsku sposobnost svojih dužnika. Zbog mogućih objektivnih i subjektivnih razloga koji mogu ugroziti vraćanje odobrenog novčanog iznosa, suvremeno bankovno poslovanje poznaje niz pravnih instrumenata kojima banke i drugi kreditori zaštićuju svoje interese.¹

U okviru pomorskog kreditiranja, nakon uvođenja knjižnog režima stjecanja stvarnih prava na brodu, pomorska hipoteka zemalja kontinentalnog pravnog kruga i mortgage zemalja common-law sustava pokazali su se djelotvornim instrumentima osiguranja dugoročnog pomorskog financiranja.

Iako je funkcija hipoteke i mortgage ista - osiguranje interesa vjerovnika - razlike u pravnim obilježjima ovih instituta onemogućavaju njihovo materijalnopravno

¹ Sustavan prikaz najčešće korištenih oblika stvarnopravnih i obveznopravnih jamstava pri kupnji broda cf. Mintas-Hodak, Lj., "Jamstva pri stjecanju broda na kredit", Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva - HAZU, Zagreb 1990.

izjednačavanje. Tako institut mortgagea dopušta stupanje vjerovnika u posjed broda (deposesiju broda) u slučaju da dužnik ne podmiri svoj dug, dok hipotekarni vjerovnik može samo tražiti sudsku prodaju broda.

Ovlašteniku mortgagea, uz sudsku prodaju broda, moguća je i tzv. slobodna prodaja.

Materijalnopravne razlike između instituta hipoteke i mortgagea otežavaju priznanje valjano zasnovanog tereta prema brodu po pravnom poretku države upisa broda u državi čije pravo ne poznaje dotični upisivi teret, a u kojoj se traži njegovo ostvarenje s obzirom na mobilnost broda.

Osim navedenog na značaj upisanih tereta utječe i postojanje velikog broja privilegiranih tražbina koje imaju prednost u namirenju u odnosu na tražbine osigurane hipotekom, odnosno mortgageom.

Sa željom da se pruži bolja zaštita hipotekarnim vjerovnicima, odnosno mortgagea, a time stvore povoljniji uvjeti za financiranje nabavke brodova, razlike u nacionalnim pravnim sustavima, kako u odnosu na upisane terete, tako i u odnosu na pomorske privilegije, pokušale su se premostiti unifikacijskim instrumentima.²

Međutim, postojeća Konvencija o izjednačenju nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1926. (Konvencija 1926) i konvencija pod istim nazivom donesena 1967. (Konvencija 1967) nisu postigle značajnije rezultate.

Konvencija iz 1926. stupila je na snagu, ali je nisu ratificirale vodeće pomorske zemlje, a Konvencija iz 1967. postigla je samo četiri ratifikacije.

Zbog toga je početkom osamdesetih godina Međunarodni pomorski odbor započeo značajniju reviziju postojećeg međunarodnog sustava stvarnih prava na brodu. Nakon dugogodišnjeg rada usvojena je nova Konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1993. (Konvencija 1993).³

Konvencija iz 1993. sadrži jednostavna i suvremena rješenja,⁴ ali još uvijek je prerano govoriti hoće li imati više uspjeha od prethodnih unifikacija.

Pravila o pomorskoj hipoteci i privilegijima u Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (ZPUP), koji se u Republici Hrvatskoj do stupanja na snagu novog Pomorskog zakonika primjenjuje kao republički zakon,⁵ uređena su po uzoru na rješenja Konvencije iz 1926. iako je bivša SFRJ nije ratificirala.

Izgradnja plovidbenog zakonodavstva Republike Hrvatske, a posebno izrada Pomorskog zakonika, pružila je mogućnost da se, svjesni potreba naše pomorske privrede, kritički osvrnemo na postojeće propise, te osim nužnih promjena učinimo i korisna poboljšanja.

S obzirom na činjenicu da brodarstvo i brodogradnja predstavljaju bitne elemente uspješnog gospodarskog razvitka, posebnu pažnju treba posvetiti obnovi i povećanju trgovačke flote.

² Pripremni radovi za unifikaciju pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama počeli su nakon konferencije Međunarodnog pomorskog odbora, održane 1904. u Amsterdamu.

³ Originalni tekst Konvencije na engleskom jeziku i prijevod na hrvatski jezik cf. Usporedno pomorsko pravo (UPP), Zagreb 1992, br. 135-136, str. 256.

⁴ Detaljnije o rješenjima Konvencije iz 1993. cf. Ćorić, D., "Treći pokušaj međunarodne unifikacije pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama", Pomorski Zbornik, knjiga 31, Rijeka 1993, str. 61.

⁵ čl. 1. Zakona o preuzimanju saveznih zakona u oblasti pomorske i unutrašnje plovidbe (Narodne Novine br. 53/91).

Upravo zbog toga prilikom izrade Pomorskog zakonika posebnu pažnju trebalo je posvetiti jačanju uloge pomorske hipoteke kao najosnovnijeg sredstva jamstva pri dodjeli dugoročnih pomorskih kredita.

Da li se o tome vodilo dovoljno računa pokušat ćemo odgovoriti kratkom analizom odredbi Pomorskog zakonika (u daljnjem tekstu samo " Zakonika"), koje se odnose na pravila o pomorskoj hipoteci i pomorskim privilegijima.

2. POMORSKA HIPOTEKA

2.1. Pravni pojam pomorske hipoteke klasičnog tipa

Pomorska hipoteka predstavlja stvarnopravni teret broda kojim se ostvarenje vjerovnikove tražbine osigurava osnivanjem stvarnog prava na brodu dužnika. Na osnovi hipoteke vjerovnik stječe prvenstveno pravo namirenja iz prodajne cijene broda u postupku prisilne prodaje broda.

S obzirom da deposesija broda nije uvjet nastanka hipoteke, hipotekarni dužnik može iskorištavati brod i tako stvarati potrebna sredstva za otplatu kredita osiguranog hipotekom.

Kako je u ugovoru o hipoteci izričito zabranjen tzv. " pactum antichreticum " i " pactum commissorium ", u slučaju neisplate duga hipotekarni vjerovnik ne može namiriti svoju tražbinu iskorištavanjem založenog broda ili stjecanjem prava vlasništva na brodu.

Tek kad se ostvare uvjeti predviđeni ugovorom ili zakonom , hipotekarni vjerovnik stječe mogućnost zahtijevati prinudnu prodaju broda (ne i privatnu prodaju), te tako namiriti svoju tražbinu.

2.2. Naziv i pravni pojam pomorske hipoteke prema ZPUP

Za razliku od većine pravnih sustava zemalja kontinentalnog pravnog kruga institut pomorske hipoteke u ZPUP-u nazvan je " ugovorno založno pravo ". Moglo bi se pretpostaviti da je razlog za uvođenje ovakvog naziva bila namjera da se naglasi razlika između hipoteke na nekretnini i pomorske hipoteke. Međutim, do promjene naziva došlo je u tijeku postupka donošenja ZPUP-a, kada je zakonodavna komisija Skupštine bivše SFRJ odbila prihvatiti odredbe ZPUP-a o hipoteci uz obrazloženje da su one protivne pravu samoupravljanja, s obzirom da ograničavaju pravo radnika u udruženom radu u raspolaganju brodom koji je njihovo osnovno sredstvo rada.⁶

Iako svjesna manjkavosti naziva " ugovorno založno pravo " kojim se obuhvaća samo jedna vrsta pomorske hipoteke s obzirom na osnov njezinog postanka (dobrovoljni osnov), a sam zakon predviđa i zasnivanje sudske hipoteke (prinudni osnov), stručna komisija pristala je na uvođenje ovog kompromisnog naziva kako bi se ipak zakonski regulirao ovaj, za pomorsku privredu vrlo važan institut.

⁶ Cf. Filipović, V., " Kritika Novele Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi ", Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja (UPPK), Zagreb 1986,br.107-108, str.215.

Navedeno obrazloženje upućuje na zaključak da se radi o isključivo lingvističkoj distinkciji.

Međutim, nakon stupanja na snagu ZPUP-a pojavila su se i suprotna mišljenja koja su isticala da je takva promjena naziva imala za svrhu naglasiti pojmovnu i sadržajnu razliku između instituta hipoteke i ugovornog založnog prava.⁷

Kao posljedica takvih shvaćanja koja su zapravo ugovorno založno pravo tumačili kao stvarno pravo zaloga broda " sui generis ", Novelom ZPUP-a iz 1985.⁸ usvojena je posebna odredba kojom se predviđa mogućnost da u slučaju neisplate duga vjerovnik može izvršiti depozesiju broda.

Ova odredba ZPUP-a doživjela je mnogobrojne kritike jer se smatralo da se na taj način ruši dobro poznati i izgrađeni sustav pomorske hipoteke te približava institutu mortgagea.⁹

S druge strane, pristalice uvođenja ovakve odredbe isticali su da se pravna podloga za takvu praksu već nalazila u odredbi čl.205. ZPUP-a. Tom odredbom dopušta se stranama ugovornog založnog prava ugovoriti prostiranje ugovornog založnog prava, "inter alia " i na zakupninu broda, a jedan od načina stjecanja založnog prava na zakupnini broda predstavlja mogućnost založnog vjerovnika da preuzme raspolaganje i iskorištavanje broda.¹⁰

2.2. Naziv i pravni pojam pomorske hipoteke prema Zakoniku

Izrada Pomorskog zakonika ponovno je otvorila mogućnost da se preispitaju mnogobrojne primjedbe izazvane normativnim zahvatom iz 1985. kako bi se u skladu s potrebama prakse točno odredio pravac mogućih promjena.

U okviru toga prilikom izrade Zakonika trebalo je odlučiti da li će se zadržati klasičan institut pomorske hipoteke ili regulirati takvo knjižno pravo koje nije sinonim klasične hipoteke, te koje će u svoj sadržaj, uz mogućnost vjerovnika da se naplati iz cijene broda postignute sudskom prodajom, sadržavati i dodatno ovlaštenje koje vjerovniku daje pravo depozedirati dužnika , te sam iskorištavati založeni brod do namirenja svoje tražbine.

Kao posljedica uspostavljanja novog pravnog sustava Republike Hrvatske određenim pravnim pojmovima vraćeni su njihovi pravi nazivi. U ovom dijelu Zakonika promijenjeni su sljedeći nazivi : "ugovorno založno pravo" u "pomorska hipoteka", zakonska založna prava " u " pomorski privilegiji", " ugovorno podzaložno pravo " sada " podhipoteka ", " zajedničko ugovorno založno pravo " sada " zajednička hipoteka ".

Što se tiče sadržaja hipoteke čl.234.st.1. Zakonika određuje da pomorska hipoteka na brodu predstavlja pravo prema kojem je vjerovnik ovlašten namiriti se iz prodajne

⁷ Cf. Kačić, H., " Depozesija broda kao atribut mortgagea i ugovornog založnog prava na brodu ", Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja (UPPK), Zagreb 1983, br.100.str.135.

⁸ Službeni list SFRJ br.39/85.

⁹ Cf. Filipović, V., op.cit.bilj.br.6.

Cf. Lukšić, B., " Problemi hipoteke na brodu u jugoslavenskom pravu i specifičnosti mortgagea", Privreda i pravo, br.11-12, Zagreb 1984.

¹⁰ Cf. Mintas-Hodak, L.J., op.cit.bilj.br.1.str.64.

cijene broda ostvarene sudskom prodajom. U st.3. istog članka zadržana je mogućnost da strane mogu ugovoriti da hipoteka na brodu može sadržavati i ovlaštenje vjerovnika da u slučaju propusta dužnika podmiri svoju obvezu, namiri svoju dospjelu nepodmirenu tražbinu iskorištavanjem broda. S obzirom na razna tumačenja oko pitanja vremenskog trajanja ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika na iskorištavanje broda, ovakvom zakonskom formulacijom jasno se ističe da to pravo hipotekarnog vjerovnika traje samo dok on ne podmiri svoju dospjelu, a nepodmirenu tražbinu.

Ovakav sadržaj pomorske hipoteke znači da depozesija broda, uz prinudnu prodaju broda, predstavlja jedno dodatno ovlaštenje vjerovnika, odnosno pravo vjerovnika u slučaju da dužnik ne podmiri svoju obvezu.

U skladu s tim nameće se pitanje da li ugovorni uglavak strana o pravu vjerovnika na iskorištavanje broda, u slučaju da dužnik ne ispuni svoju obvezu, mora biti upisan u upisnik brodova kako bi stekao djelovanje " erga tertios".

Zakonika u čl.274. regulirajući upis hipoteke u upisnik brodova, ne predviđa da i ugovorni uglavak strana o pravu vjerovnika na iskorištavanje broda mora biti upisan.

Kako mogućnost depozesije broda ovisi o sadržaju svakog pojedinog ugovora o hipoteci, mišljenja smo i da je bez izričitog zakonskog ovlaštenja potrebno i korisno upisati u upisnik brodova ugovorni uglavak o vjerovnikovom ovlaštenju na iskorištavanje broda. Na taj način postiže se zaštita trećih stjecatelja broda u dobroj vjeri.

Zakonikom nije predviđen postupak depozesije, pa će biti potrebno primijeniti odgovarajuće odredbe Zakona o izvršnom postupku. Isto su tako izostale odredbe koje bi detaljnije regulirale odnose između vjerovnika i dužnika nakon depozesije broda, što znači da će se svi ti odnosi riješiti ugovorom.

2.4. Osnivanje pomorske hipoteke

Odredbom čl.235. Zakonika izričito je istaknuto da pomorska hipoteka može nastati ugovorom (ugovorna hipoteka) i sudskom presudom (sudska hipoteka).

Za pravovaljanost ugovora o hipoteci prema odredbi čl.228.st.2. Zakonika traži se pismeni oblik.

Međutim, pravovaljanošću ugovora o hipoteci postiže se samo djelovanje " inter partes ", a za posebnu zaštitu " erga tertios", u skladu s odredbom čl.229. Zakonika potreban je i upis hipoteke u upisnik brodova.

2.4.1. Sudska hipoteka

Odredbe koje se odnose na sudsku hipoteku sadržane su u dijelu deset Zakonika koji se odnosi na izvršenje i osiguranje na brodu.

Prema odredbi čl.960. Zakonika osnivanje sudske hipoteke može se, na temelju izvršne isprave, tražiti radi osiguranja novčanih tražbina.

Ako vjerovnik nema izvršnu ispravu, prema čl.969. Zakonika on može na temelju domaće sudske odluke koja nije postala pravomoćna, odnosno izvršna, ili na temelju sudske nagodbe kojoj nije protekao paricijski rok tražiti prethodnu mjeru predbilježbe

sudske hipoteke. Pored toga vjerovnik mora učiniti vjerojatnom opasnost da bi se bez toga osiguranja spriječilo ili znatno otežalo ostvarenje njegove tražbine.

Novinu Zakonika predstavlja čl.973. koji predviđa mogućnost zasnivanja sudske hipoteke na temelju sporazuma stranaka.

2.5. Opseg pomorske hipoteke

Opseg pomorske hipoteke ovisi o tome na koju se pomorsku imovinu hipoteka prostire.

Zakonik zadržava rješenja ZPUP-a, što znači da se pomorska hipoteka prostire kako na sam brod, tako i na one pripatke broda za koje nije u upisniku brodova zabilježeno da pripadaju drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi (čl.237. Zakonika).

Hipoteka obuhvaća i tražbine koje supstituiraju dio izgubljene ili oštećene vrijednosti broda (uzgrednosti broda), a to su prema čl.238. Zakonika naknade za nepopravljena materijalna oštećenja broda, te doprinose iz zajedničke havarije koji se odnose na još nepopravljena materijalna oštećenja broda.

Hipoteka se prostire i na naknadu iz osiguranja broda, koja pripada vlasniku broda ako nije drugačije ugovoreno (čl.240. Zakonika).

Civilni plodovi broda (vozarina, prevoznina, tegljarina, zakupnina) prema odredbi čl.239. Zakonika nisu obuhvaćeni hipotekom ako to nije izričito ugovoreno. Isto se odnosi i na upotrebu i iskorištavanje broda.

2.6. Podhipoteka i zajednička hipoteka

Kao i ZPUP, Zakonik u čl.248. daje mogućnost da se pomorska hipoteka za jednu istu tražbinu može upisati nepodijeljeno na dva ili više brodova, odnosno brodova u gradnji, ili na dvije ili više hipotekarnih tražbina.

U skladu sa čl.236.st.1. Zakonika hipotekarni vjerovnik može osnovati podhipoteku u korist treće osobe. U istom članku novinu predstavlja st.3. kojim se uređuje pitanje deposesije broda nakon zaključenja ugovora o podhipoteci. Prema tekstu navedenog stavka hipotekarni vjerovnik može sklopiti ugovor o iskorištavanju broda samo uz pristanak podhipotekarnog vjerovnika.

2.7. Upis pomorske hipoteke

Detaljne odredbe ZPUP-a o postupku za upisivanje u upisnike brodova zadržane su i u Prijedlogu zakonika.

Prema ZPUP-u prijedlog za upis hipoteke u upisnik brodova dostavlja se organu koji vodi upisnik brodova u koji je brod upisan. Taj organ upisuje u dnevnik upisnika brodova dan, sat i minutu prispjeća prijedloga (čl.277 ZPUP-a).

U daljnjem postupku navedeni organ po službenoj dužnosti utvrđuje da li ima smetnji za upis hipoteke u upisnik brodova. Kako ovaj organ nema pravo o tome odlučivati, on samo na prijedlogu naznačava ima li ili nema smetnji za provođenje upisa

hipoteke. Nakon toga prijedlog sa svim priložima navedeni organ dostavlja nadležnom sudu (čl.278 ZPUP-a).

Stvarno nadležni sud, na čijem se području nalazi sjedište organa koji vodi upisnik, donosi odluku o upisu hipoteke u obliku rješenja (čl.272 ZPUP-a).

Rješenje suda o upisu hipoteke sud dostavlja organu koji vodi upisnik brodova u koji je brod upisan i koji provodi ovo rješenje (čl.291. i čl.292. ZPUP-a).

Ovakav postupak znatno je utjecao na efikasnost i hitnost postupka upisa u upisnike brodova, a posebice ako se uzme u obzir da se u svim gradovima na našoj obali gdje se nalaze upisnici brodova, ne nalaze okružni privredni sudovi u čijoj je to nadležnosti.¹¹

Zbog toga je u tijeku rada na izradi Pomorskog zakonika predloženo da se u novom Zakoniku postupak upisa u upisnike brodova stavi isključivo u upravnu nadležnost. Tako će prema Prijedlogu zakonika organi koji vode upise u upisnike brodova odlučivati o formalnopravnim i materijalnopravnim pretpostavkama potrebnim za upis u upisnike brodova.

S obzirom da ovakva promjena zahtijeva i odgovarajuće pripreme u organima koji vode upisnike brodova, a posebice u pogledu osposobljavanja stručnog kadra, u čl.1049. Zakonika navedeno je da će se postupak upisivanja u upisnike brodova prema čl.239-377 ZPUP-a primjenjivati još godinu dana nakon stupanja na snagu Pomorskog zakonika.

Zakonik predviđa da se na zahtjev vlasnika u upisnik brodova može upisati i brodica, iako formalno ne udovoljava definiciji pojma broda, pa se daje mogućnost da vlasnik osnuje valjano upisanu hipoteku i na brodici (čl.231. Zakonika).

Prema dosadašnjem tekstu ZPUP-a to nije bilo predviđeno s obzirom da očevidnik brodica u koji se upisuje brodica nije predviđao mogućnost upisa hipoteke na brodici. Na taj način bilo je onemogućeno dobivanje kredita za kupnju brodica koji iako nisu brodovi, vrlo često predstavljaju vrlo skupe plovne objekte.

Minimalni podaci potrebni za upis hipoteke prema čl.274. Zakonika su : novčana svota tražbine koja se osigurava hipotekom, visina kamata koje se moraju platiti, te tvrtka odnosno naziv i sjedište, odnosno osobno ime i prebivalište hipotekarnog vjerovnika. Za razliku od ZPUP-a Zakonik ne određuje da se kao podatak potreban za upis hipoteke navedu i odredbe o dospjelosti pojedinih obročnih otplata ako su u ugovoru o hipoteci navedene. Ako upis hipoteke sadrži maksimalnu novčanu svotu i visinu kamata, smatralo se da nije potrebno u zakonu predvidjeti da se obvezno moraju upisati i odredbe o dospjelosti obročnih otplata. Međutim, to ne isključuje mogućnost da se upišu na zahtjev ugovornih strana.

2.8. Red prvenstva

Kad je brod istodobno opterećen s više hipoteka, prema odredbi čl.280.st.1. Zakonika red prvenstva kojim se namiruju tražbine osigurane hipotekama utvrđuje se prema trenutku kad je prijedlog za upis takvog prava stigao organu koji vodi upisnik brodova u kojem treba obaviti upis.

¹¹ O ovom pitanju bilo je dosta rasprave u tijeku rada na izradi Zakonika. Vrlo zanimljiva rasprava vodena je i za vrijeme Rasprave o Prijedlogu Pomorskog zakonika koja je 1.III.1993. održana u Rijeci. Nakon duže diskusije, zaključak rasprave je bio da se upis u upisnike brodova stavi samo u upravnu nadležnost.

U st.2. istog članka navedeno je da prijedlozi za upis koji stignu u isto vrijeme imaju isti red prvenstva.

S obzirom na odredbu čl.229.st.1. Zakonika, koja određuje da učinci pomorske hipoteke nastupaju tek od trenutka upisa u upisnik brodova, jednako kao i u ZPUP, pitanje reda prvenstva između više upisanih hipoteka, te pitanje učinka prema trećima, vezuje se za dva različita trenutka. Jedan je trenutak kad je prijedlog za upis stigao organu koji vodi upisnik brodova, a drugi kad je upis stvarno obavljen.

Iako to slabi zaštitu hipotekarnih vjerovnika u odnosu na treće osobe, nadamo se da će stavljanje postupka upisivanja u upisnike brodova u upravnu nadležnost smanjiti vremenski razmak između trenutka stizanja prijedloga nadležnom organu te stvarno obavljenog upisa.

Do promjene prema čl.938. Zakonika došlo je u redu namirenja između hipoteke i drugih stvarnopravnih tereta, a što je posljedica uvođenja prava retencije brodograditelja i brodogradnjača (čl.456. Zakonika).

Namirenje se provodi prema zakonom utvrđenom redu, pa se najprije namiruju vjerovnici privilegiranih tražbina, zatim ovlaštenik prava zadržaja (retencije), pa potom hipotekarni vjerovnici. Takvo je rješenje u skladu s najnovijim unifikacijskim rješenjima.¹²

2.8. Posebna zaštita hipoteke

Zakonik sadrži odredbe kojima se hipotekarnim ovlaštenicima osigurava posebna zaštita u slučajevima kad bi njihovi interesi mogli biti ugroženi.

Tako odredba čl.242. Zakonika daje mogućnost hipotekarnom ovlašteniku da, ako brod pretrpi oštećenja ili je njegovo stanje takvo da više ne predstavlja dovoljno osiguranje za namirenje tražbine, a dužnik ne ponudi osiguranje na drugi način, i prije dospelosti traži isplatu svoje tražbine.

Odredba čl.243. Zakonika ustanovljuje da brod opterećen hipotekom može biti trajno povučen iz plovidbe samo u slučaju ako hipotekarni ovlaštenik da svoj pristanak.

Prema odredbi čl.249. Zakonika hipoteka koja je upisana u strani upisnik na brodu koji stekne hrvatsku državnu pripadnost, može se upisati u hrvatski upisnik brodova kao predbilježba hipoteke na brod, s tim da će se tom pravu priznati red prvenstva prema trenutku koji je bio mjerodavan za utvrđivanje njegovog reda prvenstva u stranom upisniku.

Osim već navedenih slučajeva zaštite hipotekarnih vjerovnika koje sadržava ZPUP, potrebno je istaknuti odredbu čl.234.st.2. Zakonika, koja predviđa da, u slučaju kad se izvršenje na brodu provodi uz primjenu postupovnih odredbi stranog prava koje ne poznaje sudsku prodaju, vjerovnik je ovlašten namiriti se iz prodajne cijene broda ostvarene nadmetanjem na dražbi.

Novinu predstavlja i odredba čl.248. Zakonika kojom se propisuje da hipoteka može biti upisana u domaćoj i stranoj valuti, pa se omogućuje hipotekarnim vjerovnicima slobodno raspolaganje i transfer sredstava u onoj valuti koja je ostvarena sudskom prodajom broda ili javnim nadmetanjem. To ovlaštenje pripadalo je dosad samo

¹² Cf.čl.12.st.4. Konvencije iz 1993.

stranim osobama, a sada se podjedanko odnosi na domaće i strane fizičke ili pravne osobe.

S obzirom na sve češću pojavu privremenog upisivanja brodova u upisnike na osnovi ugovora o zakupu broda, te negativnog utjecaja takve prakse na hipotekarne vjerovnike, mišljenja smo da je bilo korisno, kao poseban oblik zaštite hipotekarnih vjerovnika, u zakonski tekst unijeti odredbu o mjerodavnom pravu za hipoteku u slučaju privremene promjene zastave broda. U skladu s najnovijom Konvencijom iz 1993.¹³ odredba bi trebala propisati da će, u slučaju istodobnog upisa broda u upisnik države po čijem je pravu hipoteka osnovana, te u upisnik države gdje se nalazi sjedište osobe koja upotrebljava brod na temelju ugovora o zakupu broda, mjerodavno pravo u odnosu na upisane hipoteke biti pravo države originalnog upisnika.

2.9. Javnopravni karakter ugovora o hipoteci

Potrebno je istaknuti kako Zakonik predviđa da se postupak izvršenja hipoteke može započeti na temelju izvoda iz upisnika brodova koji ima snagu izvršne isprave, iz koje je vidljivo da je hipoteka na brodu upisana u korist određenog vjerovnika (čl.882.Zakonika).

Prema tekstu ZPUP-a ugovor o hipoteci nema obilježja javne isprave, pa hipotekarni ovlaštenik treba voditi sudski postupak kako bi ishodio izvršni naslov na temelju kojega može tražiti izvršenje hipoteke.

Rješenje prihvaćeno Zakonikom svakako će ubrzati i olakšati izvršenje hipoteke na brodu, a na taj način pružiti i veću sigurnost hipotekarnim ovlaštenicima.

4. POMORSKI PRIVILEGIJI

Pomorski privilegiji služe osiguranju kratkoročnih kredita potrebnih za namirenje tražbina (ugovornih ili izvanugovornih) koje mogu nastati u vezi s plovidbom ili poslovanjem broda. Nastaju " ex lege " nastankom tražbine koju osiguravaju i djeluju " erga omnes" bez upisa.

Zbog svoje akcesorne prirode pomorski privilegiji, tražbinu koju osiguravaju, prate samo određeno vrijeme. Međusobno se rangiraju prema važnosti privilegirane tražbine, ali u odnosu na upisane stvarnopravne terete broda imaju prvenstveno pravo namirenja.

Kao što smo već naveli, sustav pomorskih privilegija u ZPUP-u uređen je po uzoru na Međunarodnu konvenciju o izjednačenju nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1926. iako je u vrijeme donošenja ZPUP-a već bila donesena Konvencija iz 1967. ZPUP nije usvojio njezina rješenja jer je u to vrijeme prevladavalo mišljenje da predviđena rješenja zadovoljavaju potrebe prakse, a osim toga nijedna mediteranska zemlja nije je ratificirala.

Prošle godine usvojena je nova Konvencija o pomorskim privilegijima i hipotekama. Konvencija iz 1993. donosi niz promjena u odnosu na sustav pomorskih privilegija, a posebice na njihov broj, sadržaj i red prvenstva. Iako takva suvremena i

¹³ Cf.čl.15. Konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1993.

jednostavna rješenja mogu predstavljati okvir mogućih promjena, u tijeku izrade Pomorskog zakonika nije se pristupilo radikalnijoj promjeni pravila o pomorskim privilegijima. Razlog tome je opravdana sumnja u uspjeh međunarodnih unifikacijskih instrumenata iz ovog područja.

Kako je nova Konvencija iz 1993. usvojena u vrijeme kad je rad na izradi Pomorskog zakonika bio pri kraju, redaktori zakonskog teksta odlučili su da je bolje sačekati te vidjeti kakav će uspjeh postići Konvencija iz 1993.

To znači da će do eventualnog stupanja na snagu Konvencije iz 1993. ili bar njenog ratificiranja od većeg broja mediteranskih zemalja kojima i naša republika pripada, sustav pomorskih privilegija ostati i dalje ureden po uzoru na Konvenciju iz 1926. Tako su prema čl.250. Zakonika privilegirane tražbine i dalje svrstane u pet razreda,¹⁴ iako za većinu više ne postoji opravdanost njihovog postojanja.

Opseg pomorske imovine na koju se prostiru pomorski privilegiji, donekle je smanjen, jer uz to što u skladu sa čl.251. i čl.252. Zakonika obuhvaća brod, vozarinu (prevozninu, tegljarinu) onog putovanja kad je nastala privilegirana tražbina, ukinuto je prostiranje privilegija na uzgrednosti broda, te vozarine (prevoznine, tegljarine) stečene od početka putovanja.

Prema čl.256, 257. i 258. Zakonika zadržan je kompliciran red prvenstva pomorskih privilegija. Red prvenstva privilegija istog razreda međusobno, te raznih razreda između sebe, vezuje se s određenim putovanjem broda, s odgovarajućim razredom i s vremenom nastanka pojedine privilegirane tražbine.

5. ZAKLJUČAK

U nastojanjima da se ojača uloga hipoteke kao najosnovnijeg sredstva osiguranja za otplatu kredita, u tijeku izrade novog Pomorskog zakonika posebna pažnja posvećena je odredbama koje se odnose na sustav stvarnopravnih jamstava na brodu.

Pomorska hipoteka regulirana Zakonikom razlikuje se od pomorske hipoteke klasičnog tipa. Odredba Zakonika koja daje mogućnost hipotekarnom vjerovniku da deposedira dužnika i sam iskorištava založeni brod do namirenja svoje tražbine, približava pomorsku hipoteku institutu mortgagea.

¹⁴ Privilegirane tražbine prema Prijedlogu zakonika postoje za: 1) sudske troškove učinjene u zajedničkom interesu svih vjerovnika u postupku izvršenja ili osiguranja radi toga da se sačuva brod ili da se provede prodaja, te troškove čuvanja i nadzora od ulaska broda u posljednju luku; lučke naknade i naknade za usluge službe sigurnosti plovidbe; troškove peljarenja; tražbine iz osnova doprinosa za socijalno osiguranje; tražbine nadležnog organa za naređeno i obavljeno vađenje ili uklanjanje podrtine; 2) tražbine zapovjednika i ostalih članova posade iz radnog odnosa na brodu; 3) tražbine po osnovi nagrade za spašavanje na moru, te doprinosa broda u zajedničku havariju; 4) tražbine po osnovi naknade štete zbog sudara brodova ili drugih nezgoda plovidbe, te naknade štete napravama luka, dokova i plovnih puteva; tražbine po osnovi naknade štete zbog gubitka ili oštećenja tereta ili prtljage; 5) tražbine iz ugovora ili poslova što ih je zapovjednik, izvan sjedišta brodarara, na temelju svoga zakonskog ovlaštenja sklopio, odnosno obavio, za stvarne potrebe da se brod očuva ili da se nastavi putovanje, bez obzira na to je li zapovjednik istovremeno i vlasnik, odnosno brodar broda, te ima li tražbine on sam ili nabavljač, popravljач, zajmodavatelj ili koji drugi ugovaratelj.

Tako je naš Pomorski zakonik prihvatio rješenje koje već postoji u nekim zakonodavstvima o uvođenju takvog stvarnog prava na brodu, koje neće biti ni hipoteka ni mortgage, a imat će funkciju koju vrše ti instrumenti.

Položaj hipotekarnih ovlaštenika može se ojačati i smanjenjem broja pomorskih privilegija koji imaju prednost pred hipotekama. Zakonik u odnosu na sustav pomorskih privilegija nije išao dalje od rješenja ZPUP-a, iako je u vrijeme rada na izradi Pomorskog zakonika na međunarodnom planu usvojena nova Konvencija iz 1993.

Neuspjeh dosadašnjih međunarodnih unifikacijskih instrumenata na ovom području upućuje na oprez pri prihvaćanju rješenja nove Konvencije iz 1993. Svako požurivanje moglo bi dovesti do udaljavanja našeg zakonodavstva od postignute unifikacije, te stvaranja nepotrebnih sukoba zakona.

Iako izrada novog Pomorskog zakonika nije obilježena radikalnom promjenom dosadašnjeg sustava stvarnopravnih jamstava na brodu, učinjeno je niz korisnih poboljšanja koja pridonose jačanju uloge pomorske hipoteke.

Summary:

**WHAT IS NEW IN THE NEW MARITIME ACT OF THE REPUBLIC OF
CROATIA IN RELATION TO MARITIME
HYPOTHECS AND LIENS ?**

The new Maritime Act of the Republic of Croatia came into force on March 22th 1994.

Bearing in mind the important role of maritime hypothecs and maritime liens in ship financing, the author analyzes the provisions of the new Maritime Act in relation to maritime hypothecs and maritime liens.

The author arrives at a conclusion that some useful changes have been made only in relation to hypothecs, whereas the system of maritime liens is still shaped according to the International Convention for the Unification of Certain Rules relating to Maritime Liens and Mortgages, 1926.

It should be stressed that the new Maritime Act introduces hypothecs " sui generis " which grant to the creditor, in addition to the court sale of the ship, the right to enter into possession in the case of the default of debtor.